

Ferens N., PhD student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

The article deals with the Ukrainian version of W.B. Yeats 'The Circus Animals' Desertion' by O.Zuyevskiy and the issues of rendering author's unique worldview in translation. Translator's own aesthetic values and their idea of what the author is are shown to be among possible reasons for shifts in the translated poem's content.

Key words: *Yeats, Zuyevsky, poetic translation, interpretation.*

УДК 324:81'42

Філіна Д.В., магістрант,
Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС: ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ

У статті розглядаються з подальшим узагальненням різні підходи до трактування поняття «дискурс» та питання, пов'язані з ознаками та функціями політичного дискурсу як особливого виду дискурсу інституційного.

Ключові слова: *дискурс, текст, політичний дискурс, політична комунікація.*

Зміни у політиці держави, перехід до демократії, до реальних подій у політичному житті країни привертають увагу до цієї області соціальних комунікацій. Політичний дискурс є відображенням суспільно-політичного життя країни, містить елементи її культури, передає загальні та національно зумовлені культурні цінності. Інтерес до вивчення політичного дискурсу виявляють представники різного фаху, науковці, що представляють різні ділянки наукового знання, а також найширші маси громадян, які цікавляться політикою. Аналіз політичного дискурсу дозволяє вивчати тактики й стратегії спілкування, визначати універсальні й національно детерміновані особливості політичного дискурсу.

Актуальність дослідження політичного дискурсу продиктована, по-перше, специфікою об'єкта дослідження, адже об'єктивно існує потреба в науковому обґрунтуванні даного феномена, хоча й досі немає однастайності щодо розуміння політичного дискурсу у рамках різних наукових напрямків. Спостереження за подіями, які відбуваються в українському політичному просторі, де розгортається система механізмів та технологій політичного спілкування, які й формують політичну реальність України, створить необхідне підґрунтя для запобігання спробам маніпуляції суспільною свідомістю під час здійснення політичної комунікації.

Мета даної статті полягає в тому, щоб у рамках загального визначення поняття «дискурс» виокремити основні характеристики та функції саме політичного дискурсу.

Ступінь опрацювання теми іншими науковцями: основи теорії політичного дискурсу були закладені представниками кембриджської та оксфордської філософських шкіл у 50-ті рр. XX ст. шляхом аналізу лінгвістичного контексту громадської думки. До класичних праць з даної проблематики належать роботи Т.ван Дейка, Ю. Габермаса, Р. Барта, Н.Ферклоу, П. Серіо, а також дослідження вітчизняних авторів О.Баранова, О.Шейгал, Г. Почепцова мол. Вивченню дискурсу у цілому було присвячено численні дослідження, автори яких занурюють це явище в настільки різноманітні наукові системи, що змістове наповнення терміна «дискурс» постає наразі ширшим за зміст терміна “мовлення” [1: 227]. І це не дивно: зараз дискурс, будучи багатоаспектним **складним феноменом**, як об’єкт вивчення знаходиться на перехресті філософії, логіки, соціальної психології, семіотики, теорії штучного інтелекту, літературознавства, етнографії, теорії комунікації, а також опрацьовується різними напрямками лінгвістики: психолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, прагмалінгвістикою, етнолінгвістикою, лінгвокультурологією та ін. У рамках різних наук і наукових напрямків термін «дискурс» розуміють відмінно, що, безсумнівно, утруднює спілкування між науковцями і спонукає визнати полісемію цього терміна.

Виникши на світанку гуманітарної науки – в античні часи, це слово позначало бесіди (діалоги, мовлення) – спершу (у древньому Римі) тільки стосовно вчених, згодом – і широкого загалу (що, зокрема, фіксує Словник братів Грімм 1860 р.) [10: 10]. Тільки у 50-х роках минулого століття «дискурс» почав вживатися як лінгвістичний термін; до наукового обігу на позначення мовленнєвої комунікації його впровадив Ю.Габермас. Різні лінгвістичні аспекти дискурсу висвітлюються у працях таких відомих зарубіжних мовознавців, як Ш.Баллі, Е.Бенвеніст, Р.Годель, Т. ван Дейк, Р.Крейд; Н.Арутюнова, М.Бахтін, О.Богданова, В.Борботько, А.Вежбицька, І.Льїн, С.Крестинський, М.Міронова, О.Падучева, В.Петров, в Україні розробленням дискурсологічних питань займалися М.Бартун, Ф.Бацевич, І.Безкровна, К.Серажим, О.Боровицька, Р.Бубняк, В.Бурбело, В.Буряк, Н.Волкогон, Т.Воропай, О.Галапчук, Г.Жуковець, С.Коновець, Д.Мамалига, Н.Непийвода, Т.Нікульшина, О.Онуфрієнко, Л.Павлюк, Т.Радзівєвська, Л.Рябополова, Т.Скуратовська, І.Соболева, М.Феллер, О.Фоменко, І.Штерн, Г.Яворська та ін.

Широкий модус використання терміна «дискурс» навіть у лінгвістичній літературі призвів до того, що на сьогодні не є можливим запропонувати якесь єдине визначення, яке б охоплювало всі контексти його функціонування. Не можна не погодитися з Ф. Бацевичем відносно того, що це поняття характеризується повною невизначеністю місця поняття *дискурс* у системі категорій та модусів існування мови [3: 91]. Наукову нечіткість й аморфність щодо семантичного усталення у змістовому наповненні поняття дискурс відбивають і тлумачні словники, у яких презентується рефлекс «наївного поняття» про цей феномен. Так, наприклад, в електронному словнику англійської мови подаються такі визначення поняття «дискурс» («discourse»): розмова («conversation; talk»); послідовна промова стосовно певної думки («consecutive speech on a given line of thought»); тренування мислення («reason exercising»); висловлення судження та підбиття підсумків («judging and inferring»); мислення («reasoning») тощо [14: 41].

Ю. Караулов і В. Петров у вступній статті до збірника праць Т. ван Дейка «Язык. Познание. Коммуникация» (М., Прогресс, 1989) наголошують, що розуміння та тлумачення поняття дискурсу протягом останніх двадцяти років постійно змінювалося [5: 8] від його усвідомлення у форматі низки зв'язних речень у 60-70-х роках минулого століття що знайшло відображення, зокрема, в таких авторитетних лексикографічних джерелах, як словники Вебстера, Варіга, Дудена (Webster, Wahrig, Duden), до його розуміння одним із найвідоміших розробників теорії дискурсу, голландським лінгвістом Т. ван Дейком в термінах складного комунікативного явища, яке окрім тексту містить екстралінгвістичні фактори (знання про світ, судження, установки, цілі адресата, необхідні для розуміння тексту. Таким чином, дискурс у сучасній лінгвістиці далеко вийшов за межі тексту як логічно скомпонованого і прагматично орієнтованого повідомлення, набувши психологічних та соціокультурних характеристик.

На разі існує величезна кількість визначень дискурсу, які відзеркалюють найрізноманітніші аспекти його складної природи. Так, у монографічному дослідженні О.В. Тришук «Науково-інформаційний дискурс як соціокомунікативне явище» наводиться **51 визначення терміна** «дискурс»[11: 8-20]. Роблячи певні узагальнення, можна твердити, що дискурсу у сучасному лінгвістичному обігові притаманні такі основні розуміння:

- Дискурс як текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, історико- та соціокультурними, психологічними та іншими чинниками, що зумовлюють його сутність (Т. ван Дейк, Ю.Караулов, В.Петров, І.Штерн та ін.);
- Дискурс як цілеспрямована соціальна дія, як словесний компонент комунікативного акту, зумовлений певною тяглістю культурної й ментальної традиції етносу (Н.Арутюнова, Г.Кук, К.Пайк та ін.);
- Дискурс як ментальне утворення, що виникає у свідомості читача в процесі сприйняття тексту як складного, семантично навантаженого знака, існує стільки, скільки триває процес його сприйняття й розуміння (В.Костомаров, Н.Бурвикова та ін.).
- Дискурс як тематично, культурно або інакше взаємопов'язані тексти, що може поповнюватися іншими текстами (А.Баранов, Д.Добровольський).
- Дискурс як реалізація певних дискурсивних практик; плинна мовленнєва діяльність у тій чи іншій сфері людської діяльності, калейдоскоп висловів, фраз, аналітичних статей та інформаційних повідомлень, публічних виступів, інтерв'ю, коментарів, кулуарних обмінів думками, що характеризує буття у часі (М.Фуко, А.-Ж.Греймас, Ж.Курте та ін.) [10: 12].

3-поміж різних підтипів інституційного дискурсу (науковий, масово-інформаційний, релігійний, педагогічний, медичний, військовий, юридичний, дипломатичний, діловий, рекламний, спортивний) [7] політичний посідає особливе місце, адже жоден політичний режим не може існувати без комунікації. Мова необхідна для того, щоб переконувати, надавати інформацію, продукувати накази тощо. Специфіка політики, на відміну від інших сфер людської діяльності, полягає переважно в її дискурсивному характері: більшість політичних дій є речовими діями вже за своєю природою [13: 18]. Це дає необхідні підстави вченим розглядати політичну діяльність як діяльність мовленнєву.

На думку відомої дослідниці політичного дискурсу О. Шейгал, мова політики, політична комунікація, політичний дискурс – терміни взаємопов'язані. Вона фактично ототожнює терміни «політичний дискурс» та «політична комунікація», а мову політики розглядає як структуровану сукупність знаків, які утворюють семіотичний простір політичного дискурсу.

На думку О. Шейгал, можна виділити 3 підходи до вивчення політичного дискурсу:

1) дескриптивний підхід, який передбачає класичну методичку риторичного аналізу публічних виступів; розглядаються мовленнєва поведінка політиків, риторичні засоби та прийоми, маніпулятивні стратегії;

2) критичний підхід, який спрямований на критичне вивчення соціальної моралі, що виражається у дискурсі; мовлення розглядається як засіб влади та соціального контролю;

3) когнітивний підхід, який надає можливість перейти від опису одиниць та структур дискурсу до моделювання структур свідомості учасників політичної комунікації [13:9-10].

Слід зазначити, що в рамках дескриптивного підходу дослідник залишається нейтральним, незалежним експертом, а для критичного аналізу характерна політична заангажованість дослідження: дослідник відкрито займає сторону тих, хто втратив владу, або пригнічених [13: 9]. У першому розділі своєї фундаментальної монографії «Семіотика политического дискурса» (М., 2004) рос. дослідниця О. Шейгал, розглядаючи функції політичного дискурсу, доводить, що основною його функцією є інструментальна – боротьба за владу, заволодіння нею та її збереження. Вищевказана функція проявляється, з одного боку, в мобілізації до дій, спрямованих на їхнє здійснення, у формі прямих звернень, лозунгів, закликів, законодавчих актів; а з іншого – створення необхідний емоційний настрій цільової аудиторії (надія, гордість за країну, впевненість, ворожість, ненависть). Мовленнєві дії різного виду (репрезентативи, регулятиви, інтеррогативи, експресиви) також можуть стимулювати відповідні акціальні дії, наприклад, погроза застосування сили може припинити страйк.

Д. Грейбер виокремлює такі функції політичного дискурсу: 1) поширення інформації (information dissemination); 2) визначення порядку денного (agenda setting), що спрямоване на контроль за поширенням інформації; 3) проєкція в майбутнє та минуле, іншими словами, прогнозування політики на майбутнє на основі аналізу позитивного або негативного досвіду минулого [13: 35].

Дослідники політичного дискурсу виділяють ще таку його функцію, як конструювання мовленнєвої реальності. Б.Норман називає цю функцію креативною, оскільки реальність створюється тут мовою у повній відповідності із постулатами гіпотези мовної відносності Сепіра-Уорфа [Там само].

Проте найважливішою функцією політичного дискурсу, безсумнівно, є функція політичної пропаганди, переконання та впливу. Політичний дискурс виступає суттєвою складовою соціокультурної взаємодії у людській спільноті, спрямованою на виформування такої суспільної думки, яка потрібна авторові дискурсу.

Саме мовленнєвий вплив є основною метою політичної комунікації; на її досягнення орієнтується вибір тих чи тих лінгвістичних засобів [14: 23]. Принципова

відмінність політичної мови від повсякденної полягає не у використанні певних формальних засобів, а в такій зміні співвіднесеності між планом вираження словесного знака і його значенням, при якому звичайні одиниці мови отримують незвичайну інтерпретацію, а добре відомі ситуації включаються до несподіваних смислових контекстів: речі “перестають називатися своїми іменами”.

Ця специфіка політичного дискурсу як унікальної знакової системи багато в чому пояснює і специфіку політичного тексту, з якого може бути вилучений певний імпліцитний смисл, що не зводиться до ословленого, а іноді є навіть прямо протилежним останньому. Більше того, деякі вчені вважають, що цей неексплікований смисл і є “істинним” смислом політичного тексту [16: 57]. Такі теоретичні настанови створюють нове підґрунтя для розуміння аутентичності політичного тексту в цілому, водночас формуючи вибір методів його дослідження (метод пресупозиції, ґештальт-аналізу, прототипічного аналізу, концептуального аналізу), скерованих на виявлення глибинних смислів, генератором яких виступає політичний дискурс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь.– М.: Совет. энцикл.,1990. – С. 136-137.
2. Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категории прагматики / Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – С. 3-42.
3. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Монографія. – Львів: Видавничий центр при ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 281 с.
4. Бляхер Л.Е. Российский политический дискурс и концептуализация становящегося политического пространства. – Полис. – 2002. – № 3. – С. 31-40.
5. Дейк Т.А., ван. Язык, познание, коммуникация: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
6. Ильин М.В. Политическое самоопределение России. – Pro et contra, 1999. – Т. 4. – № 3.
7. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
8. Паршин П.Б. Лингвистические методы в концептуальной реконструкции // Системные исследования, методологические проблемы. – 1986. – М.: Наука, 1987.– С.398-423.
9. Политология: Словарь-справочник // Сост. М. А. Василик, М.С. Вершинин и др. – М.: Гардарики, 2001. – 328 с.
10. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. Монографія / За ред. В. Різуна. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 392
11. Трішук О.В. Науково-інформаційний дискурс як соціокомунікативне явище. – К.:НТУУ «КПІ», 2009. – 392 с.
12. Филиппов А.Ф. Наблюдатель империи: империя как понятие социологии и политическая проблема. – М.: Индем, 1991. – 69 с.

13. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. – М.: Гнозис, 2004. – 326с.
14. Geis M.L. The Language of Politics. – NY. etc.: Springer Verl., 1987. – 189 p.
15. Mey J. The Pragmatics of Transition // Political discourse in transition in Europe, 1989-1991. – Amsterdam; Philadelphia, 1998. – P. 25-34.
16. Pocock J.G.A. Politics, Language and Time: Essays on political thought and history. – NY.: Atheneum, 1971. – 291 p.
17. Seidel G. Political Discourse Analysis // Handbook of discourse analysis. – L. etc., 1985. – Vol. 4. – P. 43-60.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Филина Д.В., магистрант,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС: ОСОБЕННОСТИ И ФУНКЦИИ

В статье рассматриваются с дальнейшим обобщением различные подходы к определению понятия «дискурс» и вопросы, связанные с признаками и функциями политического дискурса как особого вида институционального дискурса.

Ключевые слова: дискурс, текст, политический дискурс, политическая коммуникация.

Filina D.V., Master Student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

POLITICAL DISCOURSE: FEATURES AND FUNCTIONS

The article deals with different approaches to the definition of the term «discourse» and with the problems connected with the peculiarities, features and functions of political discourse as a specific type of institutional one.

Key words: text, discourse, political discourse, political communication.